

Profesinių mokymų poveikis skirtingą žmogiškąjį kapitalą turintiems bedarbiams

SANTRAUKA

Europos sąjungos šalys nedarbo problemai spręsti vykdo aktyvias darbo rinkos politikos (toliau ADRP) priemones. Lietuvoje ADRP priemonės apima profesinius mokymus bedarbiams, subsidijuojamą įdarbinimą, viešuosius darbus, paramą darbo mobilumui ir savarankiško užimtumo rėmimą. Lietuvoje 2014 metais į ADRP priemones buvo nusiųsta beveik 60 tūkst. bedarbių, išleidžiant virš 40 mln. eurų. Siekiant kiek įmanoma išsamiau įvertinti ADRP, šiame darbe pasirinkta vertinti vieną iš priemonių – profesinius mokymus. Profesinis bedarbių mokymas įdomus, kadangi dauguma bedarbių mokymus Europoje ir JAV vertinusių tyrimų, nerado šių mokymų teigiamo poveikio bedarbiams ar netgi rado neigiamą jų poveikį. Dalyje darbų, vertinančių ADRP, pastebėta, kad mokymų įtaka pajamoms yra minimali ir dažnai statistiškai nereikšminga. Dažnai vertinimuose nustatoma, kad mokymai mažina nedarbo lygį, tačiau jų efektas labai mažas ir ne visada statistiškai reikšmingas. Dažniausiai mokymų efekto nebuvimas aiškinamas tuo, kad dėl užrakinimo efekto (angl. *lock-in effect*) asmenys, dalyvavę mokymuose, įsidarbina lėčiau. Vis dėlto kai kuriuose vertinimuose randamas teigiamas mokymų poveikis. Teigiamas mokymų poveikis aiškinamas tuo, kad mokymai didina bedarbių žmogiškąjį kapitalą, taip pat leidžia bedarbiams geriau suprasti, koks darbas jiems labiau tinkamas pagal jų turimus gebėjimus.

Taigi nors kai kurie vertinimai atranda teigiamą mokymų poveikį, vis dėlto gerokai dažniau atrandamas neigiamas arba statistiškai nuo nulio nesiskiriantis bedarbių mokymų poveikis. Jeigu mokymai neturi teigiamo poveikio bedarbiams, galima teigti, kad mokymai, kaip bedarbių integravimo į darbo rinką priemonė, veikia neefektyviai. Kadangi kai kuriais atvejais randamas ir teigiamas bedarbių mokymų poveikis, labai svarbu išsiaiškinti, kokie mokymai kokioms bedarbių grupėms yra tinkamiausi ir turi didžiausią teigiamą poveikį. Atsakius į šiuos klausimus būtų galima efektyviau panaudoti bedarbių integravimo į darbo rinką politikai skiriamas lėšas ir už tą pačią pinigų sumą į darbo rinką sugrąžinti daugiau bedarbių.

Šio darbo tikslas prisidėti prie diskusijos, kokiems bedarbiams mokymai daro didžiausią teigiamą poveikį. Taip pat išanalizavus Lietuvos atvejį suteikti žinių apie tai, kokie mokymai

kokio žmogiškojo kapitalo bedarbiams yra labiausiai tinkami bei pateikti rekomendacijų, kaip tobulinti bedarbių integravimo į darbo rinką politiką.

Šiame darbe skirtingas mokymų poveikis skirtingiems bedarbiams aiškinamas pasitelkiant žmogiškojo kapitalo teoriją. Ji leidžia analizuoti, kaip mokymai daro įtaką gebėjimų formavimuisi ir išskirti veiksnius, nuo kurių priklauso, kaip efektyviai gebėjimai formuojasi. Aiškinant, kaip mokymai daro įtaką žmogiškojo kapitalo formavimuisi, pasitelkiamas P. Carneiro, L. Dearden ir A. Vignoles teorinis pagrindas, kuris teigia, kad sėkmingas ankstesnis mokymasis yra pagrindas sėkmingam vėlesniam mokymuisi. Remiantis šiuo požiūriu, bedarbių mokymai turėtų būti naudingesni žmonėms su aukštesniu žmogiškuoju kapitalu, kadangi jie iš anksčiau turės įgiję daugiau gebėjimų, kurie jiems padės efektyviau mokytis.

Vertinant mokymų poveikį, taip pat reikia turėti omenyje, kad bedarbių mokymai yra skirtingi. Skiriasi tiek mokymų ilgis, tiek pobūdis, tiek tai, kokios profesijos juose mokoma. Šiame darbe mokymai skirstomi pagal tai, kokios profesijos juose buvo mokoma. Remiantis anksčiau aprašytais autorių darbais ir žmogiškojo kapitalo teorija keliamos dvi hipotezės:

H1: Aukštesnės kvalifikacijos reikalaujančių profesijų mokymai didžiausią teigiamą poveikį turės žmonėms su aukštesniu žmogiškuoju kapitalu.

H2: Žemesnės kvalifikacijos reikalaujančių profesijų mokymai didžiausią teigiamą poveikį turės žmonėms su žemesniu žmogiškuoju kapitalu.

Šios hipotezės tikrinamos pasitelkiant kontrafaktinio poveikio vertinimo metodus. Taikomi panašiausių atvejų analizės ir dvigubo skirtumo analizės metodai. Skaičiavimai atliekami naudojant statistinių duomenų analizei skirtą programą „R“. Šiam tyrimui naudojami duomenys apie 2008 m. gruodžio 1 d. – 2011 m. gegužės 31 d. Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis finansuotą projektą „Įsidarbinimo galimybių didinimas“, kurį įgyvendino Lietuvos darbo birža (LDB).

Apibendrinant šiame darbe gautus rezultatus galima išskirti šiuos svarbiausius atradimus:

- Aukštąjį išsilavinimą (ISCED5) turintiems bedarbiams mokymų poveikis labiausiai neigiamas lyginant su kitokį išsilavinimą turinčiais bedarbiais. Tiek aukštesnės, tiek žemesnės kvalifikacijos mokymai aukštojo (ISCED5) išsilavinimo bedarbius veikia blogiausiai iš visų išsilavinimo grupių bedarbių.
- Galima rasti įrodymų, kad aukštesnės kvalifikacijos mokymai (3 ir 4 kvalifikacijos) turi teigiamą poveikį vidurinį išsilavinimą turinčių bedarbių pajamoms. Taip pat atrandama,

kad šie mokymai turi neigiamą poveikį šių bedarbių dirbtų dienų skaičiui. Tai suponuoja, kad aukštesnės kvalifikacijos mokymus baigę bedarbiai, turintys vidurinį išsilavinimą ir sugebantys įsidarbinti, uždirba daugiau negu mokymuose nedalyvavę įsidarbinę bedarbiai, tačiau tokiems mokymuose dalyvavusiems bedarbiams tikimybė įsidarbinti mažesnė, nei kad mokymuose nedalyvavusiems bedarbiams.

- Tvirtų įrodymų apie mokymų poveikį žemesnio nei vidurinio išsilavinimo bedarbiams rasta nebuvo. Taigi galima daryti išvadą, kad mokymų poveikis šiems bedarbiams artimas nuliui, arba jo apskritai nėra.
- Bedarbių profesinių mokymų poveikis praėjus dvejiems metams po projekto geresnis nei praėjus metams po projekto. Tai galima paaiškinti užrakinimo efektu, kadangi mokymuose nedalyvaujantys bedarbiai jau ieško darbo, kol mokymuose dalyvaujantys bedarbiai dar mokosi.
- Paslaugų sektoriaus darbuotojų ir pardavėjų profesijų mokymai bedarbiams turi didžiausią teigiamą poveikį iš visų nagrinėtų mokymų. Šie mokymai didžiausią teigiamą poveikį turi pagrindinį ir žemesnį (ISCED2 ir žemesnis) išsilavinimą turintiems bedarbiams.

Remiantis šiame darbe gautais rezultatais, galima pateikti rekomendaciją politikos formuotojams, kuri leistų patobulinti dabartinę bedarbių integravimo į darbo rinką politiką. Rekomenduotina nesiųsti bedarbių su aukštesniu išsilavinimu į profesinius mokymus. Jiems visais atvejais buvo rastas neigiamas mokymų poveikis. Geriau tokius žmones nukreipti į kitas ADRP, arba apskritai leisti jiems patiems ieškotis darbo.